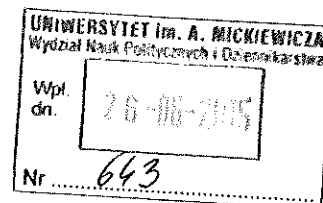

Prof. dr hab. Janusz Ruszkowski
Instytut Politologii i Europeistyki
Uniwersytet Szczeciński
ul. Krakowska 71-79
70-071 Szczecin
Tel.: 091 444 32 42 e-mail: janruoie@poczta.onet.pl

RECENZJA

Osiągnięć naukowych doktora Jarosława Jańczaka w związku z postępowaniem habilitacyjnym

Recenzja osiągnięć naukowych doktora Jarosława Jańczaka została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich dotyczy oceny powiązanego tematycznie cyklu publikacji pt. *Współpraca transgraniczna na poziomie lokalnym. Graniczne miasta bliźniacze w Europie* (Poznań 2015). Druga część recenzji dotyczy całości dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dra Jarosława Jańczaka.

Część I

RECENZJA

powiązanego tematycznie cyklu publikacji doktora Jarosława Jańczaka pt. *Współpraca transgraniczna na poziomie lokalnym. Graniczne miasta bliźniacze w Europie* (Poznań 2015)

Uwagi ogólne

Współpraca transgraniczna jest istotnym elementem szerszych procesów integracyjnych. Generuje ona niemal immanentnie problematykę granic, jako komponentu typu *inherent*, czyli takiego, bez którego współpraca transgraniczna nie mogłaby się z definicji pojawić.

Procesy zachodzące na pograniczach cechują się własną specyfiką oraz dynamiką, która nie zawsze jest prosta i przewidywalna. Ale właśnie takie zjawiska, które są specyficzne dla pograniczy, i które generują efekt transgraniczny powinny być coraz szerzej podejmowane przez politologów, choć oczywiście taki przedmiot badań jest siłą rzeczy interdyscyplinarny (lub multidyscyplinarny).

Jeżeli współpracę transgraniczną odnosi się do granicznych miast bliźniaczych (na poziomie lokalnym, czy jak twierdzą inni municypalnym), to dostrzegamy projekt o dużym potencjale analitycznym. Tak samo obiecująco zapowiada się powiązany tematycznie cykl publikacji doktora Jarosława Jańczaka pt. *Współpraca transgraniczna na poziomie lokalnym. Graniczne miasta bliźniacze w Europie* (Poznań 2015), który w postępowaniu habilitacyjnym stanowi główne przedsięwzięcie zadeklarowane przez Autora.

Recenzja jednotematycznego cyklu została podzielona na trzy części: 1. uwagi metodologiczne i formalne, 2. uwagi merytoryczne, 3. konkluzja.

1. Uwagi metodologiczne i formalne

Przedłożony do oceny powiązany tematycznie cykl publikacji składa się z 39 opracowań naukowych. Wśród nich znajdujemy: 1 monografię samodzielną, 1 monografię współautorską, 3 prace pod redakcją Habilitanta (wszystkie w języku angielskim), 3 prace współredagowane przez Habilitanta, 8 artykułów naukowych, 23 rozdziały w pracach zbiorowych.

Na początku kilka słów chciałbym poświęcić strukturze cyklu, a właściwie kolejności zawartych w nim opracowań. Uważam, że najpierw – jako otwierające - powinny znaleźć się teksty teoretyczno-metodologiczne (np. opracowanie nr 33 lub nr 11), a dopiero potem opracowanie dotyczące wybranych *case'ów* (np. opracowanie nr 1). Pomysł Autora na układ cyklu jest oparty o kryterium chronologiczne (cofające się). Jednak kryterium chronologiczne nie oddaje w pełni jakości narracji i logiki badanego przedmiotu.

Wprawdzie cykl nie został poprzedzony odautorskim wstępem, ale pewne założenia projektu zostały ujawnione w Autoreferacie (s. 5 i następne). Stąd dowiadujemy się co było celem badań w latach 2004-2014. Otóż było to „określenie dynamiki procesów przemiany granic w Europie poprzez analizę przyczyn, form i manifestacji współpracy transgranicznej. Jest to cel problemowy, który dodatkowo został doprecyzowany za pomocą trzech pytań badawczych i dodatkowo - jak Autor sam napisał - „pytań szczegółowych” i operacjonalizacji badań.

Jeżeli chodzi o perspektywę teoretyczną, to Autor w Autoreferacie deklaruje wykorzystanie podejścia neofunkcjonalnego, uwzględnienie teorii realistycznej i międzyrządowej. Ponadto Autor wspiera się w swoich badaniach teorią konstruktywizmu oraz odważnie wprowadza do swojego warsztatu podejście europeizacyjne oraz *multi-level governance*.

Dodatkowo dr J. Jańczak pokusił się o wykorzystanie pewnego dorobku z tzw. studiów granicznych (*border studies*), w tym koncepcje *debordering* i *rebordering* oraz *cross border governance*.

Odnosząc się do metodologii, Autor deklaruje wykorzystanie zarówno metod jakościowych jak i ilościowych. Oczywiście podstawową kategorią analityczną są tutaj miasta bliźniacze i miasta podzielone.

Należy pochwalić dra J. Janczaka, że praktycznie każdy artykuł lub rozdział w pracy zbiorowej jest poprzedzony celem badawczym, тезami lub hipotezami.

Ze względu na to, że wiele ustaleń metodologicznych oraz teoretycznych znajduje się w poszczególnych tekstach cyklu, chciałbym w tym miejscu zaznaczyć, że część uwag z tej części oceny siłą rzeczy znajdzie się w poniższych uwagach merytorycznych.

2. Uwagi merytoryczne

Pierwszym tekstem w cyklu jest rozdział w pracy zbiorowej zatytułowany *Śląska transformacja z perspektywy obrzeży: Gorlitz-Zgorzelec i Cieszyn-Cesky Tesin jako laboratoria regionalnej integracji europejskiej*, Racibórz-Wrocław 2014).

Autor wprowadza analizę granic w Europie w formie: *frontier* (granice otwarte) oraz *boundary* (granice wyznaczające i rozgraniczające suwerenność). W tym kontekście obszar Schengen to swoista refrontieryzacja.

W tekście efektywnie stosowane są teorie neofunkcjonalizmu, neorealizmu oraz konstruktywizmu.

Interesujące elementy dr J. Jańczak wprowadza wraz z analizą trzech wymiarów koegzystencji granicznych miast bliźniaczych. Są to: wymiar funkcjonalny (dla obu tytułowych par miast, wymiar polityczny oraz wymiar tożsamościowo-normatywny.

Drugi tekst w cyklu nosi tytuł: *Borders and border dimensions in Europe. Between frontierisation and boundarisation*. Artykuł pod względem metodologicznym bazuje na analizie porównawczej.

Dr J. Jańczak poszukuje tendencji w *border studies* w kontekście europejskim. Zauważa wpływ dwóch czynników: *scale level analysis* oraz *time analysis*. W dalszej części, podobnie jak w pierwszym opracowaniu, analiza przechodzi na koncepcje *boundary* (bardziej prawne ujęcie) i *frontier* (jest to szersze jęcie z elementami społeczno-politycznymi i gospodarczymi).

Niezwykle interesujące są sekwencje poświęcone granicom fantomowym, które są historycznym dziedzictwem pomiędzy państwami, choć z upływem czasu granice te często istnieją już tylko w głowach, świadomości ludzi, tradycjach itd.

Autor bazuje także na doświadczeniu wewnętrznych granic w obszarze Schengen, oraz zewnętrznych granic Schengen, które uznaje za geopolityczne.

Trzecim tekstem w cyklu jest samodzielna monografia pt. *Border Twin Towns in Europe. Cross-Border Cooperation at Local Level* (Berlin 2013). Jest to średniej wielkości książka (135 stron) składająca się z trzech rozdziałów, wprowadzenia oraz zakończenia, w której Autor zajmuje się współpracą transgraniczną oraz integracją transgraniczną na poziomie lokalnym na przykładzie granicznych miast bliźniaczych.

Tekst posiada solidne podstawy teoretyczne (neofunkcjonalizm, *cross-border governance* - CBG, społeczny konstruktywizm). Do tego Autor stosuje podejście oparte na *multi-level governance*. Odrębna część w książce została poświęcona teoriom integracji regionalnej w *border studies*.

Silną stroną badań są przeprowadzone przez dra J. Jańczaka wywiady półustrukturyzowane, których jest 21.

Także pod względem metodologicznym książka może się podobać. Autor wykorzystuje metodę ilościową, metody jakościowe. Prawidłowo wprowadza i uzasadnia ograniczniki.

Generalnie istotą zabiegów Autora są obszary metropolitalne jako inna forma *cross-border governance* (CBG).

Można znaleźć w tekście kilka niekonsekwencji, np. raz Autor stosuje termin „*cross-border collaboration*”, innym razem w identycznym kontekście pojawia się zwrot „*cross-border cooperation*”. Generalnie są to jednak drobne kwestie, które nie mogą zmienić ogólnie pozytywnego oglądu całości tekstu.

Zgodnie ze sztuką, autor definiuje termin „granica”, dokonuje jego kategoryzacji na: *frontiers* i *boundaries*. Można zauważyć, że dr Jańczak świadomie zmierza w kierunku teorii granic.

W następnej kolejności analizuje graniczne miasta bliźniacze, dokonując odpowiedniej selekcji przypadków i ich omówienia. Za cenne dla analizy należy uznać próby wykreowania modelu tworzenia się granicznych miast bliźniaczych oraz identyfikacji asymetrii między nimi.

W artykule pt. *Revised boundaries and re-frontierization border twin towns in Central Europe* dr J. Jańczak postawił sobie za cel zbadanie dynamiki zmian granic w Europie

Środkowej po upadku komunizmu. Pretekstem do tych rozważań są studia nad miastami granicznymi (*study of border towns*). Autor nie po raz pierwszy w swoich pracach odnosi się do zjawisk frontieryzacji i boundaryzacji w postkomunistycznej Europie Środkowej. Wśród wybranych przez Autora przypadków do analizy znajdujemy takie miasta bliźniacze jak: Gorlitz-Zgorzelec oraz Komarno-Komarov. Także nie po raz pierwszy, z prac dra J. Jańczaka dowiadujemy, że traktuje On granice jak „laboratoria integracji”.

W tym artykule Autor wykorzystał dziewięć wywiadów z burmistrzami miast granicznych.

W tekście pt. Przesunięcie koncepcyjne w studiach granicznych dr J. Jańczak bada *cross-border governance*, ale w kontekście procesów: *bordering*, *de-bordering* oraz *re-bordering*. Znajdujemy tutaj interesujące odniesienie do konstrukttywizmu, choćby dotyczące granic i tożsamości. Autor dowodzi, że westfalski *boundary* przechodzi w *frontier*, czyli w obszar przenikania się wpływów pochodzących z różnych centrów.

Pogłębiony charakter studiów granicznych prowadzonych przez dra J. Jańczaka potwierdza się w analizie zjawiska *re-scalingu*. To przeskalowanie ma dwie odmiany *down-scaling* oraz *up-scaling*. *Down-scaling* Autor ilustruje laboratorium miast bliźniaczych. Píše o granicach fantomowych, które choć już nie istnieją, to jednak wciąż są w świadomości ludzi, lub ujawniają się w życiu gospodarczym i społecznym. Zatem granice fantomowe, posiadają silnie konotacje historyczne.

Równie inspirujące są uwagi Habilitanta dotyczące zarządzania granicami.

W opracowaniu pt. *Integracja i dezintegracja w Europie Środkowej. Graniczne miasta bliźniacze jako laboratoria współpracy transgranicznej*, Autor powraca to swojej tezy, która pojawiała się już w poprzednich tekstach, tylko, że wcześniej graniczne miasta bliźniacze określał mianem „laboratoria integracji”, a w tym materiale pojawia się określenie „laboratoria współpracy transgranicznej”. Oczywiście nie można wykluczyć, że graniczne miasta bliźniacze są jednym i drugim, ale przyznam, że przydałaby się próba wyjaśnienia tych ról przypisywanych granicznym miastom bliźniaczym.

Bardzo zaawansowane badania Autor poświęcił zachodnim granicom Europy Środkowej, które przeszły proces politycznej refrontieryzacji, ale jednocześnie zestawia z tym procesem inne zjawisko, a mianowicie deboundaryzację, która zauważalna jest na zewnętrznych granicach UE oraz rebounderyzację.

W tym miejscu zauważyć można kolejną niekonsekwencję terminologiczną. W innych tekstach dr J. Jańczak używa pojęcia „deborderyzacja”, tutaj zaś stosuje pojęcie

„debounderyzacja”. Z analizy wynika, że oba terminy są tożsame, lecz są pisane na dwa różne sposoby.

W artykule zatytułowanym *Miasta transgraniczne jako uczestnicy procesu integracji europejskiej* pojawiają się testowane już wcześniej kategorie *de-bordering* i *re-scaling* z jego dwiema wersjami *down* i *up*. W praktyce otrzymujemy trzeci sposób zapisu jednej kategorii: *debordering*, *de-bordering* oraz *debounderyzacja*. Zarzut braku konsekwencji w zapisie pojęć pojawił się już w recenzji powyżej. Nie jest to tylko kwestia semantyki, ale pewnego ładu pojęciowego, niezbędnego w kreowanych studiach nad granicami.

Muszę pochwalić dra J. Jańczaka za odwagę w podejmowaniu zaawansowanych prób nie tylko budowy studiów granicznych, czy też studiów nad granicami, ale także za próby budowy teorii *border studies*. Właśnie graniczne miasta bliźniacze mają być jednym z pretekstów przyczyniających się do kreacji szerszej teorii *border studies*.

Także w tym opracowaniu Autor wykorzystał wywiady półustrukturyzowane (m.in. przeprowadzone w urzędach miejskich z prezydentami i burmistrzami miast oraz urzędnikami odpowiedzialnymi w magistratach za współpracę międzynarodową).

Studia nad granicami stały się także głównym obszarem analizy w tekście pt. *Integracja europejska w mikroperspektywie. Graniczne miasta bliźniacze w Europie Zachodniej i Środkowo-Wschodniej*. Akurat tutaj dr Jańczak określa graniczne miasta bliźniacze anomaliami w rozwoju polityczno-terytorialnym państw. Korzysta przy tym ze znanego już podejścia *cross-border governance*.

Tytułowa integracja w mikroskali jest w tekście analizowana jako integracja funkcjonalna oraz symboliczna. Z integracją symboliczną w mikroskali może wiązać się także symboliczna redemarkacja. Interesujące, aczkolwiek niezaskakujące konkluzje z badań dowodzą, że graniczne miasta bliźniacze na granicach zewnętrznych UE izolują się, a na granicach wewnętrznych UE integrują się. Jak już napisałem, konkluzje powyższe nie zaskakują, gdyż regulacje schengieńskie determinują takie a nie inne kontakty granicznych miast bliźniaczych na zewnętrznych i wewnętrznych granicach UE.

Jednak już dywagacje dotyczące zjawiska „przeskalowania lokalnej integracji” muszą zostać koniecznie uwzględniane w przyszłych studiach nad granicami.

Następny artykuł w cyklu został napisany w języku angielskim i nosi tytuł: *Baarle-Hertog and Baarle Nassau: Functional Interdependence of the Nested Territorial and Political Structures*. Tutaj poznajemy refleksje Habilitanta dotyczące dwóch tytułowych fenomenów, ale także na temat eksklaw i generalnie na temat miast bliźniaczych, które są badawczą specjalnością dra Jarosława Jańczaka.

Teorie studiów europejskich w integracji europejskiej. Możliwość zastosowania dla przykładu granicznych miast bliźniaczych to kolejne opracowanie w cyklu, tym razem o charakterze rozdziału w monografii zbiorowej. Autor pisze w nim o studiach granicznych jako o dyscyplinie naukowej, w której problemem analitycznym jest czterowymiarowa teoria granic. Mogą podobać się wydobyte przez J. Jańczaka zależności pomiędzy studiami granicznymi a studiami europejskimi. Świadomość potrzeby zarządzania granicami skłoniły Autora do poszukiwań w obszarze organizacji granic zewnętrznych i wewnętrznych Unii Europejskiej.

J. Jańczak nie stroni od badań nad nowymi regionalizmem, ale zdaje sobie sprawę także z tego, że europeizacja jest (lub może być) podejściem atrakcyjnym dla analizy zjawisk granicznych.

Wspominana wielokrotnie przez Habilitanta metafora, według której granicznej miasta bliźniacze są laboratoriami integracji europejskiej związana jest z wymiarem funkcjonalnym oraz wymiarem symbolicznym w wielowymiarowej teorii granic,

W samodzielnie zredagowanej monografii zbiorowej pt. *De-Bordering, Re-Bordering and Symbols on the European Boundaries*, dr J. Jańczak zawarł opracowanie pt. *Cross-Border Governance in Central European Border Twin Towns. Between De-Bordering and Re-Bordering*. Podobnie wę współredagowanej (wraz z M. Musiał-Karg monografii zbiorowej zatytułowanej *Granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej. Pomiędzy otwartością a izolacją*, Habilitant umieścił własne opracowanie na temat *Granicznych miast bliźniaczych będących przykładami zmiany modelu polsko-niemieckiej współpracy granicznej po roku 2004*. Te i wiele innych przypadków dowodzą, że dr J. Jańczak jest pracowitym naukowcem i wnosi swój wkład do prac, które redaguje, lub współredaguje, a ponadto publikuje teksty w trzech językach (polskim, angielskim oraz niemieckim).

W artykule pt. *Chancen und Probleme der grenzüberschreitende deutsch-polnischen Zusammenarbeit am Beispiel von Zwillingsstädten in Grenzgebieten* dr J. Jańczak opracowuje teoretyczny model bazujący na koncepcjach *town couples* vs. *double town* oraz na koncepcji trójstopniowej współpracy.

Graniczne miasta bliźniacze mogą aspirować do roli „nowych centrów”. Pełniona przez nie wcześniej funkcja „końca terytorium” stopniowo ewoluowała w kierunku funkcji „pomostowej i okien na świat”.

Analiza czynników determinujących współpracę granicznych miast bliźniaczych skierowała dra J. Jańczaka na ustalenia poczynione przez J. Bursinka dotyczące trzech elementów efektywnej współpracy transgranicznej (komplementarne struktury, wspólne

problemy i cele oraz wspólne działania integracyjne). Obserwowana zmiana modelu współpracy transgranicznej granicznych miast bliźniaczych polega na przejściu od europejskiego wymiaru i symboliki politycznej w kierunku lokalnej integracji bazującej na faktycznych transgranicznych postawach, gdzie lokalni aktorzy administracyjni oraz mieszkańcy odgrywają kluczową rolę.

Za próbkę analityczną Autor obrał trzy pary miast: Słubice-Frankfurt nad Odrą, Gubin-Guben oraz Zgorzelec-Görlitz. Są to najczęściej analizowane przez dra J. Jańczaka przypadki miast bliźniaczych (podzielonych). Autor zauważa tendencje do tworzenia struktur współpracy systemowej, wspólne projekty, wspólne instytucje (np. organy konsultacyjne, wspólne posiedzenia rad miast, komisje tematyczne itd.), organizacje pozarządowe.

W tekście zatytułowanym *Cross-Border Governance in Central European Border Twin Towns. Between De-Bordering and Re-Bordering* Habilitant nawiązuje do kilku podejść, które uznaje za użytkowe dla swoich badań. Są to: europeizacja, wielopoziomowe zarządzanie (MLG) oraz *Cross-border Governance* (CBG). W dalszej części narracji za Joachimem Blatterem wyróżnia *territorial governance* oraz *functional governance*. Z kolei za Enrico Gualinim wymienia trzy wymiary *Cross-border Governance*: polityczno-ekonomiczny, instytucjonalny oraz symboliczno-kognitywny. Następnie Autor wspomina także o kolejnych dwóch wymiarach CBG (wertykalnym i horyzontalnym).

Interesujący test empiryczny Autor przygotował w oparciu o graniczne miasta bliźniacze na zewnętrznych granicach UE oraz na wewnętrznych granicach UE. Kończy całość interesującym modelem *Cross-border Governance*.

We współredagowanej książce (wspólnie z M. Musiał-Karg) pt. *Granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej. Między otwartością a izolacją* dr J. Jańczak umieścił rozdział pt. *Graniczne miasta bliźniacze jako przykład zmiany modelu polsko-niemieckiej współpracy granicznej po roku 2004*. Autor bardzo dobrze czuje się w analizie granicznych miast bliźniaczych na granicy polsko-niemieckiej, nie może zresztą przy tym uniknąć szerszego kontekstu jakim jest współpraca transgraniczna, która także staje się dla Niego przedmiotem badań.

Autor buduje siatkę pojęć w ramach *border studies* analizując terminy „miasta bliźniacze” oraz „miasta podzielone”. Nie ulega wątpliwości, że konsekwentnie analizowane przez Autora graniczne miasta bliźniacze są obszarem badań stanu niemiecko-polskiej współpracy transgranicznej. Dzięki bliskości przestrzennej oraz

bliskości funkcjonalnej są więc one swoistym „papierkiem lakmusowym” owej współpracy. Jednak nie jestem pewny, czy teza, według której granicznej miasta bliźniacze „pretendują do roli nowych centrów” nie jest nazbyt odważna. Choć zwrot „pretendują” nadaje tej tezie element prawdopodobieństwa, a nie pewności.

W dalszej kolejności badane są czynniki determinujące współpracę w granicznych miastach bliźniaczych jak: wspólne projekty, wspólne struktury, wspólne instytucje itd.

W książce zbiorowej pt. *Pogranicze polsko-niemieckie na tle granic i pograniczy europejskich*, która jest współredagowana przez dra J. Jańczaka, znajdujemy także rozdział autorstwa Habilitanta pt. *Pomiędzy izolacją i otwartością – retoryka granic i pograniczy w Polsce XX i XXI wieku*. Autor stawia sobie w nim cel polegający na zarysowaniu tendencji zmian retoryki polskich granic i pograniczy. Faktycznie, kompleks peryferii oraz mentalność frontowa mogą determinować percepcję granic.

W tym tekście ponownie pojawia się identyfikacja podobieństw na granicy zachodniej oraz identyfikacja różnic na granicy wschodniej. Na tych założeniach opiera się autorska analiza retoryki granicznej.

Jednak to opracowanie jest podobne do tekstu z 2007 r. pt. *Pomiędzy otwartością a izolacją – granice wewnętrzne i zewnętrzne UE*.

Artykuł pt. *Unia Europejska i jej granice. W poszukiwaniu modelu integracji na europejskich peryferiach* rozpoczyna się od nawiązania do procesu rozszerzenia UE oraz do koncepcji centra-peryferie wraz z przepływem idei.

Można pochwalić dra J. Jańczaka za zastosowanie modeli geopolitycznych określających relacje centrum-peryferie (model westfalski, model imperialny, model neośredniowieczny).

Gorizia-Nova Gorica. Between Unification and Reunification to kolejny rozdział w pracy zbiorowej redagowanej przez J. Jańczaka. Autor analizuje w nim relacje pomiędzy dwiema częściami miasta podzielonego (włoską i słoweńską), które z reguły są oparte na współpracy pomiędzy instytucjami publicznymi oraz mieszkańcami.

Istotny w analizie jest kontekst europejski, bowiem nadaje on relacjom pomiędzy obu częściami miasta podzielonego właściwego charakteru.

W opracowaniu dotyczącym *Cross-border Governance (CBG) rozumianym jako koncepcja wspólnego zarządzania miastem podzielonym* dr J. Jańczak nastawił się na zbadanie efektywności CBG w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej. Słusznie zauważa istotny proces, jakim była transformacja granic w latach 90-tych, która musiała rzutować na miasta podzielone, których cechą charakterystyczną jest odseparowanie

granicami. Wiele tekstów dra J. Jańczaka cechuje dobre przygotowanie teoretyczne. Nie inaczej jest w tym przypadku. Analiza transgranicznego zarządzania sferą publiczną (bądź jej fragmentami) w oparciu o CBG jest interesującym zadaniem badawczym. Oprócz CBG ramy teoretyczne tekstu nakreśla także podejście europeizacyjne, którego jeden z aspektów zakłada podział odpowiedzialności i władzy.

W dalszej części Habilitant odnosi miasta podzielone do kategorii *polity, policy i politics*. Tak przygotowana baza teoretyczna pozwoliła na empiryczną analizę form transgranicznych kontaktów w mieście podzielonym.

Rozdział w pracy zbiorowej zatytułowany *Transgraniczna i zagraniczna współpraca samorządu gminnego w zachodniej Polsce* posiada nieco uproszczony i chyba lekko nieprecyzyjny cel, który opiera się na „zarysowaniu problemu współpracy transgranicznej samorządu terytorialnego jako elementu rozwoju samorządności”. Uproszczenie polega na deklarowanym „zarysowaniu problemu”. Tak można zacząć każdy cel pracy. „Zarysowanie problemu” to czynność nazbyt techniczna i statyczna. Z kolei brak precyzji dotyczy widniejącego w celu pracy „samorządu terytorialnego”, choć tytuł pracy dotyczy samorządu gminnego. Nawet jeżeli Autor uznaje te pojęcia za synonimy (choć tak nie jest) to powinien być bardziej precyzyjny.

Za to pochwalić należy Habilitanta za nakreślenie właściwego kontekstu rozwoju samorządu, jakim jest integracja europejska oraz erozja tradycyjnych struktur państwowych. Jeżeli do tego dodamy, że samorząd terytorialny jest formą upodmiotowienia mieszkańców i kreuje własne sposoby współpracy międzynarodowej, to stwierdzimy, że dr Jańczak bardzo kompetentnie podchodzi do analizy tego zagadnienia.

Sekwencje poświęcone transgraniczności pokazują, że Autor czuje się najlepiej właśnie na tym gruncie badań. Lokowanie transgraniczności jako strategii rozwojowej oraz jako upodmiotowienia społeczności lokalnych sprawia, że narracja staje się niezwykle ciekawa i kompetentna.

W opracowaniu pt. *Polityczne i społeczne konsekwencje członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla granicy i pogranicza zachodniego* Autor traktuje granicę jako „laboratorium integracji europejskiej”, także jako symbol dla miast podzielonych. Koncepcja dotycząca „laboratorium integracji europejskiej” pojawia się w pracy dra J. Jańczaka dość często, choć jest odnoszona do różnych elementów kontekstowych, także do miast podzielonych.

Niewątpliwie Autor rozprawiając się z mitami „świata bez granic” oraz „Europy fortecy” stara się pokazać polską granicę zachodnią na tle innych granic przed i

bezpośrednio po rozszerzeniu z 2004 r. Oczywiście należy zgodzić się z Piszącym, że likwidacja kontroli na granicy zachodniej miała swoje konsekwencje dla polskiej granicy wschodniej.

Dla mnie jako parającego się ponadnarodowością niezwykle inspirujące – choć ewidentnie za skąpe – były refleksje dra J. Jańczaka nad wspólnotami ponad granicą i wspólnotami granicznymi.

W rozdziale pt. *Why go beyond EU borders? Historical and structural Reasons for the EU Eastern Edge States External initiatives* Habilitant – podobnie jak w większości swoich tekstów stawia cel w formie pytania: jak historyczne doświadczenie i struktury mentalne państwa na wschodnich granicach UE wpływają na ich strategię w przyciągnięciu uwagi UE w kierunku sąsiadów położonych na północy i na wschodzie?

Bardzo dobrze zanalizowane zostały kategorie „mentalności frontowej” oraz „kompleksu peryferii”. Ten drugi termin siłą rzeczy wiąże się z koncepcją centrum-peryferie. Próbką analityczną dla Autora – wydaje się przy tym, że dobrze dobraną – są rozszerzenia UE z 1995 r. oraz z 2004 r.

Podobnie jak wiele innych tekstów autorstwa dra J. Jańczaka także rozdział pt. *Spółczesność obywatelska w polsko-niemieckim mieście podzielonym. Rola lokalnych organizacji pozarządowych w kreowaniu transgranicznych zachowań partycypacyjnych* jest skonstruowany na dobrej podstawie metodologicznej i teoretycznej. Za cel pracy Autor obrał analizę elementów procesu tworzenia transgranicznego społeczeństwa obywatelskiego na pograniczu polsko-niemieckim.

Dr J. Jańczak wskazuje na dwa komponenty współpracy transgranicznej: wewnętrzny (oparty o procesy zachodzące niezależnie od istnienia granicy) oraz zewnętrzny (oparty na współpracy transgranicznej na poziomie społecznym).

Zakres terytorialny analizy został zawężony do jednego miasta podzielonego, jakim jest aglomeracja Słubice-Frankfurt nad Odrą.

Wszystkie inne ograniczniki zaproponowane przez Autora są prawidłowe i uzasadnione.

Oczywiście teza, według której najbardziej prężną i najszybciej rozwijającą się częścią społeczeństwa obywatelskiego są organizacje pozarządowe, musi być w pełni akceptowalna.

Istotne rozważania na temat pogranicza opierają się na czterech perspektywach analizy tego fenomenu według Nikitorowicza (geograficzna, kulturowa, interakcyjna, osobowa). Autor traktuje pogranicze jako obszar pomiędzy centrami, terytorium „pośrodku”, gdzie

nakładają się wpływy obu centrów. Ponowie przypadkiem analitycznym jest miasto podzielone Słubice/Frankfurt nad Odrą. Zaangażowanie organizacji pozarządowych (NGO) po obu stronach granicy polsko-niemieckiej zostało zbadane przez dra J. Jańczaka za pomocą analizy jakościowej (wywiady ze słubiickimi i frankfurckimi przedstawicielami NGO), oraz na analizie ilościowej (przeprowadzone przez Autora ankiety).

W rozdziale pt. *Spoleczności na pograniczu – czy możliwa jest wspólnota bez autonomii?* zamieszczonym w pracy zbiorowej, Autor zastanawia się na specyfiką transgranicznej wspólnoty interesów. Za dominujący czynnik określający specyfikę regionu transgranicznego na pograniczu polsko-niemieckim Autor uznał kwestie instytucjonalno-ekonomiczne. W interesujący sposób dr Jańczak stara się nakreślić kierunki przemian regionów transgranicznych.

Kolejny raz jestem pod wrażeniem umiejętnego wykorzystywania podejść teoretycznych i koncepcyjnych jak: *multi-level governance* i *cross-border governance* (tutaj w odmianie *trans-border governance*).

Kluczowymi sekwencjami rozważań Autora są tutaj polsko-niemieckie regiony przygraniczne potencjalnie traktowane jako wspólnoty tożsamości.

We współautorskim rozdziale opublikowany w pracy zwartej zatytułowanym *Realny socjalizm i integracja europejska. Symbolika przestrzeni publicznej polsko-niemieckich miast podzielonych* dr J. Jańczak postawił sobie za cel zbadanie „determinantów kształtujących przepływ idei realnego socjalizmu w miastach podzielnych, przejawiających się w symbolach definiujących przestrzeń publiczną.” Autor stawia tezę, że w zdecydowanej większości idee wyrażone w pomnikach posiadają zewnętrzne źródło pochodzenia.

Bardzo trafnie została ustalona perspektywa teoretyczna, którą Autor sprowadza do dwóch koncepcji: *invented traditions* E. Hobsbawna oraz przepływu idei w relacji centrum-peryferie J. Kanervy i K. Palonenna.

Analizowanym przypadkiem stała się para miast podzielonych Słubice- Frankfurt nad Odrą. Należy pochwalić Autora za sekwencje dotyczące tworzenia tradycji za pomocą symboliki miejsc publicznych.

W następnym rozdziale pt. *Polsko-niemieckie regiony transgraniczne i miasta transgraniczne po 2004 r. Pomiędzy pragmatyzmem instytucjonalnym a izolacją społeczną* pojawiają się dwa pytania badawcze, z który pierwsze wywołuje u mnie mieszane uczucia. Otóż Autor pyta „dlaczego wraz z procesem normalizacji granicznej i integracji europejskiej nastąpił znaczny wzrost inicjatyw, których celem jest tworzenie na

polskim pograniczu zachodnim struktur przekraczających granicę państwową? Przecież to pytanie jest w swej istocie retoryczne, bowiem praktycznie w nim znajduje się odpowiedź.

W dalszej partii tekstu Autor analizuje zmianę znaczenia granicy zachodniej Polski w makroperspektywie,

Inspirujące są uwagi dotyczące deperyferializacji i deborderyzacji pogranicza polsko-niemieckiego w latach 1945-2008, regionalizmu transgranicznego oraz kształtowania się struktur transgranicznych (mikroperspektywa). Tendencje do badania wspólnot, w tym wspólnot nadgranicznych i oraz wspólnot transgranicznych są widoczne w tekstach dra Jańczaka, co też ma swoje konsekwencje teoretyczne (np. zainteresowania konstruktywizmem).

Opracowanie pt. *Cross-border governance jako podstawa zaawansowanej współpracy polsko-niemieckiej w regionach przygranicznych* nawiązuje do ustaleń, które Habilitant poczynił już w poprzednich publikacjach w ramach cyklu. Nieco niezręcznie Autor sformułował cel opracowania, którym mówi o „teoretycznych ramach warunkujących wymiary zaawansowanej współpracy transgranicznej w warunkach integracji europejskiej...”. Ramy warunkujące wymiary współpracy w warunkach.... to brzmi dziwnie.

Niewątpliwie, zainteresowanie w tym materiale budzą refleksje dotyczące europeizacji współpracy granicznej oraz transformacyjny model europeizacji z kontekstem terytorialnym oraz z kontekstem systemowym.

Kolejny tekst w cyklu nosi tytuł: *Transgraniczne studia europejskie jako sposób na internacjonalizację dydaktyki i badań europejskich w Polsce. Przypadek kooperacji polsko-niemieckiej w Collegium Polonicum*. Jest on polską odmianą niemieckiego tekstu z 2007 r. pt. *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Bildung in einer deutsch-polnischen Stadt anhand der europäischen und politologischen Studien*.

W artykule pt. *Transnational Mythmaking in Post-Soviet Europe: Cold War and EU Monuments in a Polish-German Divided City*, opublikowanym w czasopiśmie litewskim „MIK” można zauważyć duże podobieństwa do tekstu napisanego wspólnie z A. Asherem pt. *Realny socjalizm i integracja europejska. Symbolika przestrzeni publicznej polsko-niemieckich miast podzielonych*.

Kolejny tekst pt. *Europeanization of trans-border Communities. The Polish-German Case* napisany w formie rozdziału w pracy zbiorowej dotyka niezwykle interesującego problemu obejmującego proces budowy transgranicznego społeczeństwa obywatelskiego na pograniczu polsko-niemieckim. Odniesienia do organizacji pozarządowych we

Frankfurcie nad Odrą i w Słubiach, w związku z ich rolą w tym procesie, wydają się naturalne i właściwe. Jednak ponownie także tutaj widzimy silne podobieństwa do polskojęzycznego tekstu pt. *Spoleczeństwo obywatelskie w polsko-niemieckim mieście podzielonym...*

Następny tekst w cyklu pt. *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Bildung in einer deutsch-polnischen Stadt anhand der europäischen und politologischen Studien* jest rozdziałem w pracy zbiorowej, w którym Autor po raz kolejny nawiązuje do teorii Erica Hobsbawna *invented tradition*, którą odnosi do Collegium Polonicum i wykorzystuje do realizacji celu, jakim jest analiza transgranicznej edukacji na przykładzie studiów europejskich. Autor dowodzi, że w procesach transgranicznej edukacji dominującą rolę odgrywają czynniki pozainstytucjonalne. Tekst ten jest podobny do rozdziału pt. *Transgraniczne studia europejskie jako sposób na internacjonalizację dydaktyki i badań europejskich w Polsce. Przypadek kooperacji polsko-niemieckiej w Collegium Polonicum*.

We współautorskim rozdziale pt. *Położenie przygraniczne a mapa polityczna województwa lubuskiego* Autor nawiązuje do peryferyjności położenia analizowanego województwa i poszukuje związki pomiędzy przygranicznym położeniem a preferencjami politycznymi ludności ziemi lubuskiej oraz zależności pomiędzy preferencjami wyborczymi a wielkością miast i wsi, a także pomiędzy preferencjami wyborczymi a poziomem bezrobocia.

Habilitant empirycznie testuje dynamikę zmian w preferencjach politycznych w regionie i w zachowaniach wyborczych w referendum europejskim oraz w wyborach w Polsce z 2001 r. i 2005 r. . Do tego celu wykorzystuje ponownie teorię E. Hobsbawna *invented tradition* oraz metodę mikroanalizy porównawczej.

Pomiędzy otwartością a izolacją – granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej – to rozdział w pracy zbiorowej z 2007 r. na bazie którego powstał podobny tekst w 2010 r. pt. *Pomiędzy izolacją i otwartością – retoryka granic i pograniczy w Polsce XX i XXI wieku* oraz częściowo współredagowana książka (wspólnie z M. Musiał-Karg) pt. *Granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej. Pomiędzy otwartością a izolacją*.

Autor stosuje tutaj konstruktywizm społeczny i za jego pomocą dowodzi, że normy i wartości związane z granicami przed liberalizacją reżimu kontroli zmieniły się w związku z europeizacją.

Ostatnie opracowanie w cyklu pt. *Ruch osobowy w polsko-niemieckim mieście podzielonym – Zmiany reżimu kontroli granicznych po 1 maja 2004 r. i ich wpływ na*

przepuszczalność granicy jest rozdziałem w pracy zbiorowej. Habilitant bazuje w nim na przypadku miast podzielonych Słubice-Frankfurt nad Odrą, korzystając przy tym z wywiadów, które przeprowadził z osobami przekraczającymi granicę oraz z badań ankietowych. Tak silna strona empiryczna musiała wywrzeć niezwykle pozytywny wpływ na ustalenia poczynione przez dra J. Jańczaka, co należy podkreślić z dużym uznaniem.

Jeżeli mamy do czynienia z tak dużym pod względem liczebności opracowań cyklem, zagrożenie powtórzeń pomiędzy niektórymi opracowaniami wzrasta. Jest to jednak sygnał natury bardziej ogólnej dotyczący doboru tekstów do cyklu oraz i wielkości całej kolekcji.

Nie ulega jednak żadnej wątpliwości, że cały cykl jest niezwykle wartościowy, jednolity tematycznie, z bardzo dobrą warstwą teoretyczną i metodologiczną.

Konkluzja

Powiązany tematycznie cykl publikacji autorstwa dra Jarosława Jańczaka pt. *Współpraca transgraniczna na poziomie lokalnym. Graniczne miasta bliźniacze w Europie* (Poznań 2015) jest niezwykle zwartym, monograficznym, i logicznym zbiorem opracowań, które cechują się nie tylko dobrą warstwą merytoryczną, ale co równie ważne, są dobrze przygotowane pod względem teoretycznym i metodologicznym. Cykl jest obszerny (39 pozycji), ale nie jest to jego wadą. Jedynym efektem ubocznym wielkości zbioru tekstów są pewne powtórzenia określonych opracowań i ustaleń, które już wcześniej były ujawnione.

Tematyczna jednorodność cyklu jest jego niezbywalną zaletą, problematyka współpracy transgranicznej, miast bliźniaczych i miast podzielonych stanowi określony wyróżnik w badaniach prowadzonych przez dra J. Jańczaka, oraz staje się swoistym identyfikatorem dokonań samego Autora.

Nie mogę inaczej, jak tylko niezwykle pozytywnie ocenić przedstawiony do recenzji cykl powiązanych tematycznie publikacji.

Część II

O C E N A

dorobku naukowego organizacyjnego i dydaktycznego dra Jarosława Jańczaka w związku z postępowaniem habilitacyjnym

Ocenę dorobku naukowego dra Jarosława Jańczaka chciałbym przeprowadzić w kilku kontekstach, do których zaliczam: 1. dynamikę dorobku naukowego, 2. lokowanie publikacji, 3. tematykę badawczą, 4. dorobek organizacyjny i dydaktyczny.

1. Dynamika dorobku naukowego

Ilość prac naukowych opublikowanych przez Habilitanta będzie pierwszym kryterium oceny dynamiki rozwoju dorobku naukowego. Otóż doktor Jarosław Jańczak opublikował dotąd 68 tekstów naukowych. Struktura tych publikacji przedstawia się następująco:

- 1 samodzielna monografia książkowa (opublikowana w j. angielskim i wydana poza granicami Polski),
- 2 monografie współautorskie (jedna z nich została opublikowana w j. angielskim ale wydana w Polsce),
- 1 podręcznik akademicki,
- 4 książki samodzielnie redagowane (z tego wszystkie w języku angielskim, w tym dwie wydane w Niemczech),
- 4 książki współredagowane (z tego jedna w języku angielskim i wydana poza granicami kraju),
- 12 samodzielnych artykułów naukowych (cztery z nich zostały opublikowane w językach obcych, jeden w j. niemieckim i trzy w j. angielskim, z tego trzy zostały opublikowane z granicą),
- 2 współautorskie artykuły naukowe (w tym jeden opublikowany w j. niemieckim poza granicami kraju),
- 36 Samodzielnych rozdziałów w pracach zbiorowych (z tego dziesięć opublikowano w językach obcych: niemieckim i angielskim, z tego trzy opublikowano za granicą),
- 5 współautorskich rozdziałów w pracach zbiorowych (w tym dwa w języku angielskim, i oba wydane poza granicami kraju),

- 1 recenzja (opublikowana w języku niemieckim).

Trochę zaskakuje fakt, że w dorobku dra J. Jańczaka jest tylko jedna samodzielna monografia oraz tylko jedna recenzja. Obie kategorie są na swój sposób reprezentatywne, i obie są słabo reprezentowane w tym dorobku. Ten niedosyt może być zrekompensowany jedynie faktem, że wspomniana samodzielna monografia została napisana w języku niemieckim i została wydana w Niemczech oraz tym, że ogólna liczba publikacji naukowych jest w pełni zadowalająca.

W sumie aż 17 rozdziałów w monografiach zbiorowych oraz artykułów w czasopiśmie naukowych napisano w językach obcych (angielskim i niemieckim), z tego dziewięć ukazało się poza granicami kraju. Świadczy to ewidentnie o silnym umiędzynarodowieniu dorobku dra J. Jańczaka, co musi jednocześnie pozytywnie wpływać na odbiór i zasięg Jego opracowań.

W dokumentacji zawarta została informacja o czynnym udziale dra J. Jańczaka w 48 konferencjach naukowych. Do tego należy doliczyć 11 udziałów w konferencjach naukowych bez wygłoszonego referatu. Wśród konferencji zagranicznych należy wymienić udział Habilitanta z referatem w konferencjach organizowanych w: Stambule, Durham, Belfaście, Kownie, Maastricht, Sondenborg, Wiedniu, Berlinie, Bergamo, Bergen, Joensuu, Pradze, Luksemburgu, Tartu.

Wstępna ocena ilościowa dorobku naukowego dra J. Jańczaka dowodzi, że dynamika rozwoju Habilitanta jest niemal podręcznikowa. Pisząc „niemal” chciałbym zaznaczyć mały niedosyt wynikający z faktu napisania tylko jednej samodzielnej monografii naukowej. Mam wrażenie, że kolektywne formy współpracy nieraz biorą górę nad indywidualnymi dokonaniem, choć proporcje ogólne w tej materii, według których na 68 prac w dorobku 13 ma charakter współautorski, nie są złe.

Generalnie ilościową część oceny dorobku dra J. Jańczaka należy ocenić wysoko.

2. Lokowanie publikacji

Geografia wydawnictw, tytułów czasopism, ośrodków naukowych, także miast, w których naukowcy publikują swoje teksty jest niezwykle wymowną informacją, nadającą przy tym określoną specyfikę ich dorobkowi oraz często stającą się swoistym nośnikiem ich dalszej kariery.

Z tych względów chciałbym dowiedzieć się, jak to kryterium przedstawia się w odniesieniu do dorobku naukowego dra J. Jańczaka.

Trzy monografie (jedna samodzielna i dwie współautorskie) ukazały się w następujących wydawnictwach:

Logos Verlag (Berlin) – 1

Berlin School of Economics and Law i Wydawnictwo Wydziału Nauk Politycznych
Dziennikarstwa UAM (Berlin-Poznań) – 1

Wydawnictwo A. Marszałek (Toruń) - 1

Osiem książek pod redakcją (cztery samodzielnie redagowane i cztery współredagowane zostały opublikowane w :

Wydawnictwie Wydziału Nauk Politycznych Dziennikarstwa UAM (Poznań) – 4

Wydawnictwie A. Marszałek (Toruń) - 1

Logos Verlag (Berlin) – 3

Jeden podręcznik akademicki, którego współautorem jest dr J. Jańczak ukazał się w:
Brandenburg Service-Agentur des HDL – 1

Jak wynika z powyższego dwanaście prac zwartych autorstwa lub współautorstwa J. Jańczaka zostało wydanych w dobrych lub bardzo dobrych wydawnictwach. Aż sześć tekstów ukazało się w Niemczech, co warto jest podkreślić (szczególnie w kontekście granicznych i transgranicznych zainteresowań dra J. Jańczaka).

Dziewięć czasopism naukowych, w których ukazało się 14 artykułów Habilitanta (12 samodzielnych i 2 współautorskich) to:

„Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” - 3

„Przegląd Politologiczny” – 3

„Debata” – 1

„Jahrbuch des Federalismus” – 1

„Rocznik Integracji Europejskiej” – 2

„Welttrends. Zeitschrift für Internationale Politik” - 1

“Revue d’etudes comparatives Est-Ouest” – 1

“Teka” Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” -1

„Public Policy and Economic Development” – 1

Wśród dziewięciu wymienionych powyżej tytułów czasopism naukowych aż cztery są obcojęzyczne. Wszystkie czasopisma, zarówno polskie, jak i zagraniczne, w których były publikowane artykuły autorstwa dra J. Jańczaka są ważne, liczące się, z odpowiednim zasięgiem oraz odbiorem czytelnictwem.

41 opublikowanych rozdziałów w pracach zbiorowych (36 samodzielnych oraz 5 współautorskich) ukazało się w 24 następujących wydawnictwach:

Wydawnictwo Wydziału Nauk Politycznych Dziennikarstwa UAM (Poznań) – 13

Wydawnictwo uczelniane WSG (Bydgoszcz) – 1

Wydawnictwo WSFiZ (Białystok) -1

Wydawnictwo PWSZ (Biała Podlaska) -1

Logos Verlag (Berlin) – 4

Vytautas Magnus University (Kowno) – 1

Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej (Lublin) -1

Sonar (Gorzów Wlkp.) – 1

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku – 1

Wydawnictwo Studio Emka (Warszawa) -1

Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego - 1

Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego – 1

Księgarnia Akademicka (Kraków) – 1

Wydawnictwo A. Marszałek (Toruń) - 2

Dom Wydawniczy Elipsa (Warszawa) -1

Wydawnictwo Dante (Kraków-Nowy Sącz) – 1

Wydawnictwo Marina (Wrocław) – 1

The Edwin Mellen Press (nowy Jork) – 1

Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR (Warszawa) -1

Wydawnictwo Naukowe PWN (Warszawa) – 2

Wydawnictwo Instytutu Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego i

Instytutu Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego -1

Uniwersytet Wrocławski - 1

Wydawnictwo o-to (Racibórz-Wrocław) - 1

Łódź – 1 (bez określenia w dokumentacji nazwy wydawnictwa)

Jeżeli – jak już wspomniano - 41 rozdziałów w pracach zbiorowych ukazało się w 24 wydawnictwach, to statystycznie można stwierdzić, że Habilitant nie przywiązywał się specjalnie do żadnej oficyny. Ale jak to bywa ze statystyką nie oddaje ona niuansów. Otóż jest jedno wydawnictwo, do którego Habilitant był szczególnie przywiązany. Mowa jest o Wydawnictwie Wydziału Nauk Politycznych Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, w którym ukazało się aż 13 rozdziałów w pracach zbiorowych. Jednak trudno się temu przywiązaniu dziwić, skoro wspomniane Wydawnictwo jest „macierzyste” dla dra J. Jańczaka, a ponadto

jest prestiżowe, więc spełnia wszystkie warunki przemysłowego lokowania tekstów naukowych.

Poza kilkoma mało znanymi oraz lokalnymi wydawnictwami, większość z nich to dobrze znane, liczące się oficyny, które zapewniają właściwy odbiór oraz zasięg terytorialny słowa pisanego.

Generalizując, można stwierdzić, że lokowanie publikacji przez dra Jarosława Jańczaka jest trafne i przemysłane, a przy tym często oddaje specyfikę badawczą Autora.

Odnosząc się do objętości rozdziałów w pracach zbiorowych oraz artykułów naukowych. Są w kolekcji teksty małe, nawet bardzo małe. Mam tutaj na myśli przykładowo artykuł pt. *Prezydencja jako projekt* (3 strony tekstu drukowanego), *Why Go beyond EU borders?* (7 stron), czy też *Polen regierte Europa...*, czy też *Transnational Mythmaking* (8 stron).

Są także w dorobku Habilitanta artykuły i rozdziały duże lub bardzo duże (np. *Revised boundaries ...*, 39 stron drukowanych). Najwięcej opracowań w dorobku dra Jańczaka posiada objętość mieszczącą się w przedziale 10-20 stron tekstu drukowanego.

Mozna zatem zauważyć, że wkład Habilitanta do opracowań jest odpowiedni (choć wkład do tekstów współautorskich, których w tych kategoriach publikacji jest 7, w większości należy podzielić na pół).

3. Tematyka badawcza

W przypadku dorobku dra J. Jańczaka zdefiniowanie dominującego obszaru badań jest rzeczą niezwykle łatwą. Są to bowiem studia nad granicami (*borders studies*) jako swoista subdyscyplina nauk o polityce oraz studiów europejskich. To dobrze, że aktywność naukowa Habilitanta jest tak charakterystyczna, co dodatkowo sprawia, że dr Jańczak jest już naukowo identyfikowany z takim właśnie przedmiotem badań.

W ramach *border studies* można wskazać na kilka subobszarów badawczych. Najważniejszym z nich wydaje się być analiza miast bliźniaczych oraz miast podzielonych. Tej problematyce poświęcona jest jedyna samodzielna monografia Habilitanta pt. *Border Twin Towns in Europe...* (Berlin 2013), *Integracja i dezintegracja w Europie Środkowej. Graniczne miasta bliźniacze jako laboratoria współpracy transgranicznej* (2013), *Miasta transgraniczne jako uczestnicy procesu integracji europejskiej* (2013), *Ruch osobowy w polsko-niemieckim mieście podzielonym...* (2007), *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit*

auf dem Gebiet der Bildung in einer deutsch-polnischen Stadt anhand der europäischen und politologischen Studien (2007), *Transnational Mythmaking in Post-Soviet Europe: Cold War and EE Monuments in a Polish-German Divided City* (2007), *Spoleczeństwo obywatelskie w polsko-niemieckim mieście podzielonym* (2008), *Realny socjalizm i integracja europejska. Symbolika przestrzeni publicznej polsko-niemieckich miast podzielonych* (2008), *Polsko-niemieckie regiony transgraniczne i miasta transgraniczne po 2004 r.* (2008), *Gorizia-Nova Gorica. Between Unification and Reunification* (2009), *Graniczne miasta bliźniacze jako przykład modelu polsko-niemieckiej współpracy granicznej po roku 2004* (2011), *Cross-border Governance in Central European Border Twin Towns...* (2011), *Baarle-Hertog and Baarle-Nassau. Functional Interdependence of the Nested Territorial and Political Structures* (2012), *Teorie studiów europejskich w integracji granicznej. Możliwość zastosowania do przykładu granicznych miast bliźniaczych* (2012), *Śląska transformacji z perspektywy obrzeży Gorlitz-Zgorzelec i Cieszyn-Cesky Tesin* (2014). Samodzielnie zredagowana praca pt. *Conflict and Cooperation in Divided Cities* (2009) potwierdza tematykę, w której specjalizuje się dr J. Jańczak.

Drugi subobszar w ramach *border studies* bez wątpienia tworzy problematyka granic, ich fenomenu, typologii i teorii. Przykładem badań o tej tematyce może być praca zespołowa pt. *Bordering the Other...* (Berlin-Poznań 2011), oraz inne teksty Habilitanta: *Revised boundaries and re-frontierization. Border twin town in Central Europe* (2013), *Borders and border dimension in Europe...* (2014), *Spoleczeństwo na pograniczu, czy możliwa jest wspólnota bez autonomii* (2008), *Pomiędzy izolacją i otwartością – retoryka granic i pograniczy w Polsce...* (2010). Tego typu problematyka wyeksponowana została także w pracach współredagowanych przez dra Jańczaka pt. *Pogranicze polsko-niemieckie po 2004 r* (2009) oraz *Pogranicze polsko-niemieckie na tle granic i pograniczy europejskich* (2010). Interesujące refleksje (nie tylko Autora, gdyż znalazły się one w pracach zbiorowych) znajdujemy w redagowanej przez J. Jańczaka monografii zbiorowej pt. *De-bordering, Re-bordering and Symbols on the European Boundaries* (2001) oraz w tekście współredagowanym pt. *European Exclaves in the Process of De-bordering and Re-bordering* (2012).

Trzecim subobszarem w studiach nad granicami jest bez wątpienia współpraca transgraniczna (np. *Chancen und Probleme der grenzüberschreitenden deutsch-polnischen Zusammenarbeit*, 2011, *Położenie przygranicznej a mapa polityczna województwa lubuskiego*, 2007, *Europeanisation of Trans-border Communities...*, 2007), *Cross-border Governance jako podstawa zaawansowanej współpracy polsko-niemieckiej w regionach*

przygranicznych (2008), Dr J. Jańczak wzmacnia swoją narrację w zakresie *border studies* pogłębiając refleksją teoretyczną (por. *Przesunięcie koncepcyjne w studiach granicznych*, 2013).

Drugim dużym nurtem są studia europejskie, w tym ich koncentracja na Unii Europejskiej i jej granicach. Dlatego też ten blok jest skorelowany (choć nie w całości) z nurtem *border studies*. Autor łączy studia europejskie z integracją Europejską (np. *Na granicy UE – pozycja europejskich terytoriów autonomicznych...*, 2007, *Unia Europejska i jej granice*, 2010), *Open Borders and Labour Mobility of Poles after the Enlargement of the European Union to the East* (2007), *Counter-terrorism and Borders. In the European Union...* (2007), *Pomiędzy otwartością a izolacją – granica wewnętrzna i zewnętrzna Unii Europejskiej* (2007), *Why Go beyond EU Borders?...* (2008), *Transgranicznej studia europejskie jako sposób na internacjonalizację dydaktyki i badań europejskich w Polsce* (2008), *Polityczne i społeczne konsekwencje członkostwa Polski w UE dla granicy i pogranicza zachodniego* (2008), *Misja wspierająca UE dla punktu granicznego w Rafah* (2011). Zainteresowanie tą tematyką znajdujemy także w pracach redagowanych przez Habilitanta (np. *Beyond Borders. External Relations of the European Union* (2008 oraz *Granica wewnętrzna i zewnętrzna Unii Europejskiej...* (2011)).

Poza korelacją badań w ramach studiów europejskich z *border studies* Habilitant uprawia studia europejskie analizując inne sekwencje integracji europejskiej (por. teksty: *Prezydencja jak projekt*, 2011, *Studia europejskie jako element internacjonalizacji szkolnictwa wyższego*, 2011, *Polen regierte Europa ...* 2012, *Integracja europejska w mikroperspektywie*, 2012, *The Priorities of the polish Presidency of the Council of the European Union*, 2013, *Kampania informacyjna i referendum akcesyjne w Finlandii...* 2007, *Droga Łotwy do członkostwa w UE*, 2009, *Semiprezydencjalizm a członkostwo w Unii Europejskiej...*, 2009), *Przeciweuropeizacja jako kategoria badawcza w studiach nad procesami integracji europejskiej*, 2010, *Teaching Europe. European Studies Programs and their Contributions to the Transnationalization of Higher Education in Europe* (2010), *Efektywność proponowania i wdrażania Partnerstwa Wschodniego przez Polskę wewnątrz UE* (2010), *De-Europeanization and Counter-Europeanization as Reversed Europeanization* (2010), *Rynek Wewnętrzny jako obszar priorytetowy polskiej prezydencji* (2011), *Partnerstwo Wschodnie w ramach polityki wschodniej kluczowym priorytetem polskiej prezydencji* (2011), *Polish Presidency of the European Union and the Arab Spring* (2011). Podobne tematy Autor preferował w redagowanych przez siebie pracach zbiorowych (por. *Rediscovering Europe. Political Challenges in the 21st Century* (2007).

Trzecim nurtem w dorobku naukowym dra J. Jańczaka jest samorząd, i władza lokalna. Przykładem zaangażowania na tym polu jest monografia współautorska pt. *Wybory samorządowe na ziemi lubuskiej...* (Toruń 2013). Ten nurt nazwałem „dużym”, gdyż praktycznie wszystkie prace habilitanta dotyczące współpracy transgranicznej lub miast bliźniaczych w ten, czy inny sposób nawiązują do problematyki samorządowej.

Czwarty nurt w badaniach dra J. Jańczaka tworzy kwestia zarządzania i jego odmian. Wystarczy zauważyć opracowanie podręcznikowe pt. *Country Report: Poland Comparative European Governance ...* (2005). Do tego należy doliczyć wszystkie wymienione w tej ocenie opracowania dotyczące *cross-border governance*.

W dorobku naukowym dra J. Jańczaka można więc bez trudu dostrzec analizy niemcoznawcze, gdyż badania granicy polskiej granicy zachodniej, polsko-niemieckich miast bliźniaczych, czy współpracy transgranicznej wypełniają definicję badań niemcoznawczych. Jednak w kolekcji tekstów Habilitanta znajdujemy także analizy niemcoznawcze bez kontekstu granicy (por.: *Przedhistoryczne determinanty różnic wzajemnego postrzegania się Polaków i Niemców*, 2007).

Autor odważnie stosuje podejście europeizacyjne oraz *Multi-level Governance* (w tym w odmianie *Croos-border Governance* i *Transborder Governance*, choć to drugie pojęcie jest tylko synonimem pierwszego),

Ponadto w dorobku dra J. Jańczaka znajdują się teksty politologiczne, o nieco rozproszonej tematyce np. terroryzm, kultura polityki zagranicznej, wybory do sejmiku województwa pomorskiego.

Powyższej tematyce badawczej dra J. Jańczaka odpowiadają referaty wygłoszone podczas konferencji naukowych w kraju oraz poza granicami Polski, choć oczywiście większość z wygłaszanych referatów dotyczyła głównego obszaru zainteresowań dra J. Jańczaka, czyli *border studies*.

4. Pozostała aktywność naukowa

Dr Jarosław Jańczak zasiada w komitetach redakcyjnych czasopism naukowych („Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, „The Polish Political Science Quartely i „Public Policy and Economic Development”). Ponadto jest członkiem dwóch towarzystw naukowych (Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich oraz Ośrodka Badań i Edukacji Europejskiej).

Przyznam, że jestem nieco zaskoczony tym drugim polem aktywności Habilitanta. Członkostwo tylko w dwóch organizacjach naukowych, w tym nie znajdujemy żadnej organizacji zagranicznej, to trochę za mało. W szczególności deficyt ten odczuwalny jest właśnie w fazie przystępowania do procedury habilitacyjnej.

Dr J. Jańczak jest także recenzentem prac naukowych dla czasopism wydawanych w Polsce oraz za granicą np. „Przegląd Zachodni”, „Przegląd Politologiczny”. „Europa Regional”.

Istotnym elementem w rozwoju naukowym Habilitanta były pobyty na stażach naukowych oraz w szkoleniach zarówno w Polsce, jak i za granicą. W Autoreferacie wymieniono 17 takich pobytów m.in. w: Stambule, Berlinie, Jyväskylä, Pradze, Sodertorn, Sztokholmie, Ruse, Strasburgu i Bergen.

Na uwagę zasługuje aktywność grantowa i projektowa dra J. Jańczaka. Udział w realizacji 13 projektów badawczych finansowanych z polskich i zagranicznych źródeł musiała pozytywnie wpłynąć na rozwój naukowy Habilitanta. Tematyka realizowanych projektów praktycznie ściśle korelowała z zainteresowaniami badawczymi J. Jańczaka (konceptualny zwrot w europejskiej praktyce granicznej, regiony granicznej, granice fantomowe, eksklawy europejskie, *de-bordering*, *re-bordering* itd.) Dr J. Jańczak był w tych projektach albo kierownikiem, albo partnerem wewnętrznym, albo też wykonawcą.

Oczywiście do tego można dodać aktywność popularnonaukową adresowaną nie tylko do najbliższego otoczenia, ale także do interesariuszy, z którymi Habilitant i instytucje, w których jest zawodowo zaangażowany, współpracują.

Aktywność naukowa dra J. Jańczaka została doceniona przez Rektora UAM, który przyznał Habilitantowi nagrodę za aktywność na tym obszarze.

5. Dorobek organizacyjny i dydaktyczny

Swoją aktywność organizacyjną Habilitant podzielił na dwie grupy: organizację procesu dydaktyki oraz organizację działalności naukowej.

Dr Jarosław Jańczak był organizatorem lub współorganizatorem wielu konferencji naukowych, seminariów oraz paneli tematycznych. Inwencja w tym zakresie została spożytkowana organizacyjnie, ale także – co oczywiste - naukowo.

Habilitant udowodnił także, że potrafi pozyskiwać środki na badania naukowe. Dowodem na to są realizowane z jego udziałem projekty naukowe oraz udział w programach

europejskich. Efektem tego jest także kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z Polski oraz z innych krajów.

Aktywność organizacyjna dra J. Jańczaka została zauważona, przez Jego przełożonych, co znalazło potwierdzenie w nagrodach indywidualnych i zespołowych Rektora UAM i Dziekana WNPiD UAM.

Autor akcentuje w dokumentacji, że Jego aktywność dydaktyczna sprowadza się do trzech obszarów: zajęć na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu (tutaj prowadził zajęcia na kierunkach: politologia, stosunki międzynarodowej, dziennikarstwo i komunikacja społeczna i bezpieczeństwo narodowe), zajęć prowadzonych w Uniwersytecie Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (tutaj dr Jańczak wykładał na kierunku *Master of European Studies*) oraz zajęć na innych europejskich i amerykańskich uniwersytetach (aż w 14 uniwersytetach w Europie i USA dr Jańczak prowadził zajęcia z reguły w języku angielskim i niemieckim). Część uniwersytetów, na których dr Jańczak prowadził zajęcia poza granicami kraju, pokrywa się z tymi, które zostały wykazane w zagranicznych stażach i pobytach naukowych. Świadczy, to o tym, że Habilitant prowadził zajęcia w ramach swoich pobytów zagranicznych (por. Berlin, Jyväskylä, Praga itd.).

Wśród prowadzonych przez dra J. Jańczaka przedmiotów dominują moduły dotyczące współpracy transgranicznej, integracji europejskiej, funduszy europejskich, polityki zewnętrznej UE, itd.).

Warto zaznaczyć, że również w Polsce Habilitant prowadzi zajęcia w językach obcych (przede wszystkim w j. angielskim oraz j. niemieckim).

Nie mogę jedynie zrozumieć na czym polegała sentencja wymieniona przez dra J. Jańczaka na s. 7 pkt. J w segregatorze dotyczącym Dorobku dydaktycznego, która brzmi: „Opieka naukowa nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji.” Jakimi „lekarzami” opiekował się Habilitant?

Można w całej rozciągłości stwierdzić, że aktywność organizacyjna i dydaktyczna doktora Jarosława Janczaka jest rozwijana prawidłowo oraz z zachowaniem właściwych proporcji.

Konkluzja generalna

Przedstawiona powyżej ocena powiązanego tematycznie cyklu autorstwa dra Jarosława Jańczaka pt. *Współpraca transgraniczna na poziomie lokalnym. Graniczne miasta bliźniacze w Europie* (Poznań 2015) oraz całego dorobku naukowego, organizacyjnego i

dydaktycznego pozwala bez większych wątpliwości stwierdzić, że Habilitant spełnia warunki stawiane przez ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym,

Stąd też przedłożony do recenzji cykl powiązanych tematycznie publikacji habilitacyjnych wraz z pozostałym dorobkiem naukowym, organizacyjnym i dydaktycznym dra Jarosława Jańczaka powinien stać się podstawą do dalszego procedowania w przewodzie habilitacyjnym.

Szczecin, 17.06.2015.

Janusz Ruszkowski